

len. Nu is de thetischen filosofen (van te proclameert nu in den slechts één en één Huisgezin, teel hier een n de maat-zin".

in de goede goeden staat, oft het accent

gehoorzamen n zonde, van ede huisgezin wel een mooi maar de staat vade. En met el veel meer. t is niet waar, a van rechten Er is ook nog bergrede, zon ring brengen. t, zonder het t en plichten, f" groeit, dat

isleer overge- en wet ver- rover wij zoo gang van de voor de wet il op de basis e humanisme. K. S.

ling.

g onthield De werk. Tever- voegde auto- e waarneming den fing. De r den kansel. gevallen des t begon direct olgenden Zon- t zonder sluw akt; zij wilde roevende vol- ben geslagen. nieuwing" van ndagen benut ende plaats. n zooveel be- n predikbeur- lten door met sterende neder zoudigen. Des- iding valsche- tvaardig ver- even, men zal tappij zal zijn zingen zal als rten der stad ts.

rusttijd ook d niet in mok- met verdub- bladers trok n Staat en in gen De Cock oot heeft ge- vrienden. De en. Ook toen moed gehad e volk", gelijk e diensten aan en deze druk- de "luyden" den meesten ", de uitgever voren in 1829 angen met de rant, was de van De Cocks men, en naast roningen zich

voor de actie die aan hen sympathiek was. In dezen tijd dan verscheen zijn reeds voor twee jaar opgestelde Hartelijke toespraak aan het Nederlandsche volk; de uitgave werd in de Provinciale Groninger Courant aangekondigd den 18 Febr. '34, No. 14.

Een stroom van brieven uit bijna alle deelen van het land en zelfs van over de Oostergrenzen kwam binnen te Ulrum, toen het gerucht der schorsing vloog door het land. De brieven schrijvers begrepen allen zonder onderscheid waarom het pleit ging; dit kwam treffend uit in hun betuiging met hoe groote instemming zij gelezen hadden zijn Verdediging tegen twee wolven in de schaapskooi van Christus. Sterk contrasteerend is het oordeel van deze brieven schrijvers met dat van de mannen die in onzen tijd wanen de erfgaamen te zijn van den geest van het Réveil en de actie tot kerkherstel. Opmerkelijk dat de meest voortreffelijken van dezen die De Cock hun instemming betuigden en aanmoedigden, straks niet met de Afscheiding zullen medegaan, hun bezwaren zullen hebben en ook niet verzwijgen voor De Cock en zijn medestrijders. Echter wat verschilt hun waardeeringsoordeel toch sterk van dat dergenen, die doen alsof zij de voortzetteren zijn van gene voorttrekkers. Het goud heeft zijn glans verloren!

Een onder deze brieven schrijvers zal dra in intiemer relatie met De Cock komen; in drukker correspondentie; De Cock zal hem straks tegen Mei een bezoek brengen; het zal in den herfst worden beantwoord; voor de eerste maal zullen ze dan een verbond maken als tusschen David en Jonathan, welk verbond ze daarna zullen vernieuwen op de eerste vergadering van opzieners en afgevaardigden uit de onderscheidene provinciën van Nederland; gehouden den 2den Maart en volgende dagen 1836, te Amsterdam; een convent, later synode genoemd! Deze brieven schrijver is de door velen hooggeprezen, door anderen veel geëerde Hendrik Peter Scholte van Doeveren en Genderen, gelegen in het land van Heusden en Altena, die in Ds van Spall en Ds Pape, mannen zal ontmoeten niet minder vijandig hem gezind dan een Ds Damsté, Ds Hendriks en Ds Cremer, praesides en scriba van de kerkelijke Besturen, die zich zoozeer hebben misgrepen in de procedure De Cock, dat zelfs de aller christelijke synode van de Nederlandsche Hervormde Kerk oordeelde dat ze te ver waren gegaan. Te ver! Niet in hun plagerijen, niet in hun onheusche bejegening, niet in hun onwettige handelingen, maar ze waren een weinig te voortvarend geweest, niet voorzichtig genoeg; ze hadden niet alles gedaan wat ze hadden kunnen doen om te behouden. In onze omgangstaal zouden wij zeggen dat ze een tik over de vingers hebben gekregen, dat ze wel op hun neus zullen hebben gekeken, en dat des te eerder omdat ze in hun stukken aan de synode met bijzonderen nadruk wezen op de bewezen christelijke zachtaardigheid jegens De Cock betoond en op hun ernst hem te behouden en niet te verderven. Het masker is aan hen door het besluit der synode inzake De Cocks ontzetting uit het ambt van het gelaat gerukt; wellicht dat het Provinciaal Bestuur nu het toch eenmaal in zijn ware gedaante tentoon was gesteld, daarna ook onverholen zijn weersin op brute wijze in de personen van den praeses en den secretaris bij den verderen gang van de procedure openbaarde.

De Cock, geschorst voor onbepaalde duur, omden hij zijn Verdediging had geschreven, overwegende dat het doopen tenslotte niet verboden kon worden, noch 't catechiseeren, onderricht dat het vonnis onwettig was, wijl de zitting onvoltallig, beriep zich op het Provinciaal Bestuur. Dit Bestuur berichtte hem, eerst in Februari, dat een nader onderzoek door een commissie noodig werd geacht, en De Cock daarvoor moest verschijnen. Gaarne verscheen De Cock voor deze commissie. Weer talmdie het Bestuur, in scherp contrast met de haast gemaakt bij de schorsing, eerst na eene maand kon hij verschijnen te Groningen voor bedoelde commissie. Copie van de vragen door de commissie hem gesteld werd aan De Cock geweigerd. In een buitengewone vergadering van den eersten April daaropvolgende werd het vonnis bekrachtigd, ja verzwaaard, een ongehoord iets bij het gaan in appél. Rechtsgeleerden van naam noemden het een feit dat nimmer voorkomt bij de burgerlijke rechtspraak. Deze was dan de door henzelf geprezen liefde om te behouden, die denkelijk moest uitkomen in haar gestrengheid. De schorsing voor onbepaalde tijd wordt een voor twee jaren; en dat wel met verlies van traktement. De grond was, de eenige grond, het schrijven van de Verdediging, alsof er in Nederland geen vrijheid was van drukpers, waarop De Cock steeds weer in zijn „Klagen en vragen" bij den koning zal wijzen. De groote misdaad van De Cock was dat hij het pleit voerde, zoo krachtig en zoo sterk, voor de gereformeerde leer en de gereformeerde belijders.

Reeds binnen een maand wordt hij uitgenoodigd, voor eene commissie te „sisteren" op Maandag den vijftien Mei '34, te elf uren, ten huize van H. van der Laan, aan de Groote Markt te Groningen. Dit

kwam hem zeer ongelegen. De kerkeraad had namelijk besloten het niet bij schrijven en protesteeren aan en bij den koning te laten, maar een commissie van twee personen te zenden ten einde den koning persoonlijk in te lichten. Daartoe werden afgevaardigd Ds De Cock en Br. P. de Wit, van Wildervank, opvolger aldaar van den veelgenoemden Nieman, en schrijver van een paar brochures; de man, die afgezet werd om zijn trouw als „catechist", gelijk hij zichzelf noemt op het titelblad van een pamflet, verschenen bij „Oranje Ties", te weten F. E. Mulder, te Veenendam, einde 1835, getiteld: Ook dit nog!

G. KEIZER.
(Wordt vervolgd.)

Roomsche onzin over Calvin.

Men zendt mij een knipsel (uit welk blad, kan ik niet nagaan) waarin de voormalige protestant, thans roomsch geworden heer J. Lammertse Lz., probeert Thomas Aquinas tegenover Calvin te plaatsen, inzake de erkenning van de soevereiniteit van God. Natuurlijk komt de uitverkiezing ter sprake. We lezen:

Voor Calvin bestaat de Souvereiniteit alleen tegenover den nietswaardigen mensch, zooged als voor hem de uitverkiezing slechts bestaat tegenover de verwerping. Hun beteekenis ligt in de tegenstelling, welke zij vormen als zoodanig.

Daartegenover komt Thomas schoon uit. Ook zijn ziel is diep doortrild van Gods absolute superioriteit over alles. Maar omdat Thomas diep ter aarde gebogen ligt voor de Souvereiniteit Gods, ziet hij ook den mensch en de geheele schepping anders als Calvin. Thomas vindt het heel geen prettige gedachte, dat de Souvereiniteit Gods noodzakelijk aan de schepping een verstarung oplegt, maar hij ziet veeleer juist alles uit kracht van de Souvereiniteit als een harmonische ontplooiing van haar macht en kracht.

Thomas vindt een Souvereiniteit Gods over menschen die wat willen en wat kunnen en wat doen logischer, dan een Souvereiniteit over instrumenten en een gemechaniseerde schepping. En daarmede bevordert Thomas de eere Gods bovenmate zeer.

Het is ons onbegrijpelijk, dat Roomschen met goede hersenen en een goed geweten dergelijke artikelen kunnen laten drukken. Een goed catechisant bij ons weet, dat wat hier verstaan wordt onder „instrumenten" (tegenover menschen die wat willen) en onder een „gemechaniseerde schepping" (tegenover menschen, die wat kunnen) aan Calvin volkomen onbekend is. Zulke artikeltjes zijn een slag in de lucht; geen eer voor de roomsche pers. Althans, als deze prijs stelt op wetenschappelijke eerlijkheid. Het is een dwaasheid, te schrijven: „tegenover de Souvereiniteit Gods valt (bij Calvin) alles lam weg, zonder vitaliteit, vermechaniseerd". Het is juist omgekeerd: wie Gods Souvereiniteit zóó geschapen heeft, dat zij niet lam, niet mechanisch zijn in zijn scheppings-geheel, die verhindert Hij door zijn zelfde souvereiniteit om ooit anders te worden. Het is juist de glorie van Calvijn's helle-prediking, dat alles aan de oer-wet van zijn eerste bestaan tot in eeuwigheid gebonden blijft. M.a.w., dat het gansche beleid Gods over aarde, hemel en hel, niet toestaat, dat er iets „ver"-mechaniseerd wordt. Dat woordje „ver"- (mechaniseeren) is in Gods woordenboek niet bekend; en Calvin heeft het ontdekt, dat het daarin niet voorkomt.

Meer hierover in den 3en druk van mijn: „Wat is de Hel?"

Breed, niet leerstellig.

„Opbouw" (J. G. Frerichs) schrijft onder het opschrift: „Breed, niet leerstellig":

De woordvoerders der Doopsgezinden hebben veel en gaarne gesproken van het ondogmatisch karakter hunner broederschap. Voor al hetgeen naar godsdienstige leerstelligheid zweemt, achten zij zich en de hunnen erfelijk immuun. Daarnaast behoort het tot de kwaliteiten van den alround Doopsgezinde, dat hij met stichting naar vrijzinnige of rechtzinnige prediking in eigen huis kan luisteren.

Ongetwijfeld zijn vele Doopsgezinde individuen, getoetst aan dezen volkomenheidsstandaard niet model. Er loopen modern-leerstellig onder, die uit den aard der zaak nu ook kitteloorig zijn zelfs tegenover een gematigd rechtzinnig geluid. Omgekeerd kan een te vrijzinnig geluid ook ergernis geven. Maar in het algemeen geeft een Doopsgezinde op zijn best een goed specimen van het Protestantisme in zijn „breeden, niet leerstelligen" vorm, waarvan de Centrale Commissie in hare beginselverklaring spreekt. Deze en verwante geloofs- en levenshoudingen moeten haar voor den geest hebben gestaan, toen zij — een formuleering zoekende voor ons gemeenschappelijk bezit — zich bewust werd te staan op het breede, niet omheinde en afgerasterde veld van een onleerstellig christendom en het vrijzinnig Protestantisme proclameerde tot een erfdeel van een minstens eenige eeuwen oud voorgeslacht. Men moet kerkhistoricus zijn om de vraag te kunnen beantwoorden, hoe ver deze geloofs- en levenshouding reikt in het verleden.

Inderdaad, daarvoor moet men kerkhistoricus zijn. Maar men behoeft dat niet eens te wezen, om te zien, en in te zien, en daarna ook waar te nemen, dat op

de spreuk: „breed, niet leerstellig" niets af te dingen valt.

Want al wat „lucht" is, (dit is hollandsch, geen zuid-hollandsch, dus is het een zelfstandig, en geen bijvoegelijk naamwoord) is „breed". Maar de lucht verwaait dan ook. En gas verdampt. Breed, niet leerstellig.

Luther, Barth, Miskotte, Busken.

Ds W. H. v. d. Vegt schrijft in „Zeeuwsche Kb." een artikel, dat zich moeilijk laat verknippen, en dat ik daarom in zijn geheel hier opneem:

De vorige week eindigden we met een vraag van Sikkeld omtrent de dienaren des Woords: tuinharkers en stukadoors genoeg — maar ontsluiters der Schriften, als echte met merg gevoede zonen van Calvin?

Het staat te bezien of wij van zijn vraagteeken een uitroepeteeken mogen maken. Ik zie het tenminste als een waarschuwing van zeer bevoegde zijde als Colijn in zijn bekend art.: „Jezus Christus en het Staatsleven" verklaart, dat de belijdenis van Christus' Koningschap niet in het centrum staat van het bewustzijn der gemeente. Daarmee is zeker ook iets gezegd van onze prediking. Want er is wisselwerking. Ook al zou de prediking van Christus' Koningschap wel trouw gebracht worden, maar niet volledig doordringen tot het bewustzijn der gemeente, het leven der gemeente oefent ook invloed op de prediking. Dan komt er nog gemakkelijk afwijking van de Reformatorische lijn.

Met opzet noem ik hier den naam van Calvin. Want wie Luther zou noemen, zou moeilijk kunnen volhouden dat reformatorisch tevens beteekent het uitroepen van de souvereiniteit Gods over elken levenskring. Luther nam in elk geval zijn uitgangspunt niet in de souvereiniteit Gods. Ik herinner alleen maar aan de wijze, waarop hij handelt over de wet Gods. Hij ziet haar niet als levenswet voor de kinderen des koninkrijks. „In de kerk hebben wij geen wet", zegt hij meer dan eens. En wel staat tegenover zoo'n uitspraak wat hij elders opmerkt: „God wil, dat wij de tien geboden met groote vlijt zullen houden", maar de wet Gods als normatieve eisch staat bij hem geheel op den achtergrond. Het best geven wij zijn beschouwing weer door te zeggen, dat de wet bron is van ellendekennis en dat wij ook zoo afkeerig worden van alle kwaad, omdat de wet ons berouw geleerd heeft over dat kwaad. Daar zijn bij Luther zelfs enkele lijnen te vinden, die doorloopen tot in de theologie van de Zwitsers. In een preek om heiligen Christag zegt Luther: „Vraagt ge wat voor een koning Christus is, zoo ziet ge hier, dat hij koning is van den hemel en de Engelen... Des keizers rijk is een wereldlijk rijk, hij richt en sticht wereldlijke zaken. Christus heeft met zulke wereldsche zaken niets van doen..."

(Zoo zegt Thurneysen het nu ook in „Das Wort Gottes und die Kirche", bl. 119: „sympathiek tegenover het staatsleven te staan is den christen principieel verboden".)

Ook de waardeering van het natuurlijke leven is bij Luther anders dan bij Calvin. Er blijft bij Luther altijd nog wat over van het klooster. Het lichaam noemt hij graag: een „madenzak": „een zwarte, vuile vieze, stinkende Madenzak".

Daarom neem ik reformatorisch liefst in den zin van Calvinistisch.

Bij Luther is Christus alleen een koning van het eeuwige leven, het eeuwige staat tegenover het tijdelijke. De kerk heeft dan iets van een belegerde stad. Luther leeft eenzijdig in verdedigingsstelling.

Bij Calvin is dat anders. Hij leeft in offensieve stelling; de kerk is als een stand leger, dat een aanvalsoorlog te voeren heeft. Bij Calvin raakt de kerk in beweging en de Engelen versnellen het tempo. Hij weet, dat hemel en aarde bewogen zijn in de beweging der kerk. (Dat geeft wijde perspectieven. Wanneer b.v. een protestantsch volk politieke machtsvergroting kan krijgen, is hem dat uitbreiding van het rijk Gods: groot zal de groei van het rijk van Christus zijn) (brief van Farel, Maart 1539).

Men heeft dit wel eens cultuur-optimisme genoemd. Brunner zegt (Das Gebot und Ordnungen, bl. 598): „het optimisme, waarmee Calvin over den staat spreekt is voor ons onbegrijpelijk". Maar, het is op z'n minst onbegrijpelijk voor ons, dat men Calvin zoo moeilijk verstaat. Hij is toch in zijn uitspraken duidelijk genoeg! Zoo in de voorrede van zijn Institutie, waar hij onomwonden verklaart: „hij, die niet regeert met het doel God er mee te dienen, is geen koning, maar een roover". Illustraties van deze uitspraak zijn niet zoo spaarzamenlijk in zijn werken verspreid, zie alleen maar zijn verklaring van het achtste gebod naar Deut. 5. Calvin zegt in het gezicht van het cultuurleven om beurten „ja" en „neen". „Ja" als het gaat over de goederen der aarde en de instellingen Gods in de wereld; „neen" als hij ziet op de menschen der wereld en hun wereldsche praktijken. Wie hier ook maar matig kennis van neemt, zal verwonderd staan over de vrijmoedigheid, waarmee De Buskes in „De Openbaring der Verborgendheid" de felle kritiek van Dr Miskotte 's principieel kan noemen en zelfs van Neo-Calvinisme spreekt. Temeer, omdat hij hier de eschatologische heilsoverwachting nog bij te pas brengt en Calvin niet schroomt een innig verband te leggen tusschen nationale goederen en den voortgang van het koninkrijk Gods. Het neo aan het Calvinisme is hier niet bij ons. Ook behoeven wij hier het spoor van Calvin niet te verlaten, omdat wij bij zijn cultuurwaardeering onzen horizon zouden zien afgesloten. Integendeel: Calvin is universeel en denkt oecumeneisch. Hij zegt het zoo enthousiast: „het koninkrijk Gods moet uitgebreid worden over heel de aarde. Want God heeft de gansche wereld alleen geschapen, dat ze schouwtooneel van zijn heerlijkheid zou zijn". Dat brengt tot nieuwbouw op alle terrein en doet ons het rijk Gods internationaal zien. Zoo spreekt hij over den

1) Op het boek: „Jezus Christus en het menschenleven", waarin ook bovengenoemd artikel van Colijn te vinden is.